

01- Úvodem: instituce semináře z podstaty věci i situace není dost kompaktní, neboť představuje nepravidelnou střihu výkladů soustavných s výklady, jejichž tematika je z hlediska semináře a jeho účastníků v jistém smyslu nahodilá. V současné době není v našich možnostech tuto skutečnost změnit.

02- S ohledem na povahu filosofie i na to, v jakých okolnostech můžeme a musíme pracovat, to není závada nikterak fatální, ba ani podstatně rušivá. Mnohem rušivější a zároveň závažnější je nepřístupnost toho, co v dosavadních výkladech systematických bylo už probráno. Úmysl sepsat probraná témata v podobě integrovaného svazku mi nebylo dosud možno realizovat; snad to bude možné v budoucnu.

03- Protože většina účastníků neměla příležitost se dosavadních systematických výkladů účastnit, budeme v letošním kurzu postupovat tak, že nebudeme předpokládat nic z toho, co už bylo probráno. Zároveň však se vyhneme opakování toho, čím jsme se v minulých více než třech letech zabývali, i když se nikterak nebudeme vyhýbat narážkám a důrazům na spojovací cesty k širším kontextům, mezi nimiž ovšem nebude chybět tematika již vyložená a diskutovaná.

04- V minulosti jsme se zabývali zatím dvojím tematickým okruhem, totiž filosofií přírody a potom filosofií dějin (samozřejmě jen vybranými partiemi, v žádném případě nikoliv vyčerpávajícím způsobem). Tento rok půjdeme odlišnou cestou: pokusíme se vyjasnit povahu vztahu myšlení ke skutečnosti resp. ke skutečnostem, a to tím, že podrobíme rozboru samo myšlení a jeho nástroje i postupy resp. přístupy.

05- Výchozí bod: Heidegger, *Yom Wesen der Wahrheit* (česky: O pravdě a bytí), začátek druhé kapitoly. Povaha „souladu“ (Übereinstimmung): ad-aequatio. Připomínka středověké filosofické tradice s odlišováním rozumu božského a lidského v našem problému nepomáhá, protože ukazuje pouze možnost adekvace obojího rozumu, ale vůbec neobjasňuje adekvátnost „věci“.

06 - Podle Heideggera spočívá problematičnost adekvátní teorie pravdy v základní nesnázi, že nelze ukázat na ono tertium adaequationis resp. tertium comparationis, totiž na to, co je onomu dvojímu, které je v souladu, vskutku společné. Heideggerův argument má podstatnou slabinu v tom, že srovnává na jedné straně minci a na druhé straně výpověď o minci. Ale je to legitimní ?

07- Abychom mohli otázku lépe posoudit, připomeňme si ještě jeden filosofický text, mnohem starší (více než o 23 století), totiž Platónův dialog *Faidros*. Po vyslechnutí Faidrem předčítané *Lysiovy* řeči pronáší Sókratés ještě dvojí vlastní řeč na stejné téma, první jen jako jakési evičení, při němž se mu ovšem stále více ozývá *daimonion*, a potom řeč „pravou“. Již *Lysias* proslovil a napsal svou řeč „a nějakém krásném chlapci, kterého kdosi sváděl“, jak to charakterizuje *Faidros*. A Sókratés svou první a druhou řeč pronáší také (po širavé kritice *Lysiovy* řeči) o jednom velice krásném mladíkovi, který měl mnoho milovníků. Za jednoho z nich tedy Sókratés mluví. Pak zase všechno bere zpět, svou řeč pokládá za hroznou, a když ho *Faidros* nenechává odejít, oslovuje ve své druhé řeči Sókratés onoho mladíka jakoby přímo.

08- Sókratés, když se již rozhodl pronést druhou, „pravou“ řeč, se řečnický zeptá: „Kam se mi poděl ten chlapec, ke kterému jsem mluvil ? Ať si to také poslechne...“ A tu jej ujišťuje *Faidros*, velmi žádostivý vyslechnout onu novou řeč: „Stojí před tebou, docela blízko, a je stále s tebou, kdykoli se ti zachce.“ Naše otázka zní: co lze říci o tomto vymyšleném, pouze představovaném chlapci, k němuž chce Sókratés promluvit ? Mluví tu Sókratés jen k nějaké své představě ? To je jistě nesmysl; především to není jen jeho subjektivní představa, neboť jeho společník *Faidros* jej přece ujišťuje, že chlapec je tu, před ním. Ale to přece znamená, že je tu také před *Faidrem*, nikoliv pouze před Sókratem. Je tu před nimi oběma.

09- Zároveň však je zřejmé, že nejde o žádného skutečného, živého chlapce, kterého by oba dobře nebo třeba jen povrchně znali. O ničem takovém nebyla řeč a Sókratés se s *Faidrem* vůbec nedomlouvali o tom, že by ho znali a odkud. Kromě toho *Faidros* přece říká, že chlapec jakoby stojí před nimi, docela blízko, a stále s nimi oběma, kdekoli se jim zachce. Žádný skutečný chlapec by jim nemohl být ustavičně tak po ruce; nehledíc k tomu, že se v expozici dialogu dozvídáme, že spolu hovoří jen dvě osoby, totiž *Faidros* a Sókratés. Kdo to je tedy ten třetí, onen velmi krásný chlapec, který je tu zároveň s nimi, stojí tu docela blízko před nimi a je stále s nimi, pokud si to přejí ?

10- Kant ve své *Logice* (z r.1800) začíná první oddíl obecné elementární nauky následující větou: Veškeré poznatky, to znamená: všechny představy, vědomě vztahené na nějaký objekt, jsou buď názory (náhledy - Anschauungen) anebo pojmy. Ptejme se tedy: je onen představovaný krásný chlapec spíše náhledem anebo pojmem ? Zjevně není ani jedním, ani druhým. Když mluvíme o představě, směřujeme obvykle na jedné straně představu jakožto duševní jev s tím, co je představováno, tedy s předmětem představy. Když však chceme postupovat řádně a metodicky, musíme rozdíl mezi oběma důsledně dodržovat.

11- Tady musíme vsunout jakousi filologickou či spíše jen etymologickou vsuvku. České slovo „předmět“ bylo vytvořeno ze slovesa, které dnes už běžně nežije, totiž „předmítati“, což poukazuje k základnímu slovesu „metati“, tedy „metati před“. Slyšíme v tom slově názvuky a podobnosti, připomínající takové dvojice jako promítati - průmět, vymítati - výmět, namítati - námět atd. (Odhlížíme tu od významových posunů.) Základní sloveso metati spolu přináší jako důležitou významovou složku hybnost, aktivitu, usilování.

12- Naproti tomu slovo „představa“ je v tom směru poněkud ambivalentní, neboť na jedné straně sice připomíná aktivní stavění před, ale na druhé straně poukazuje neméně důrazně na to, co stojí před. V němčině k takové dvojsmyslnosti nemůže dojít, protože zůstává veliký rozdíl mezi „Gegenstand“ a mezi „Gegenstell“ (event. „Gegenstellung“ či „Vorstellung“). Právě touto okolností je umožněna ona konfuze, již s sebou přináší slovo „představa“. Aníž bychom na tomto místě museli rozhodovat terminologickou nesnáz, můžeme si pomoci odlišujícím adjektivem a mluvit na jedné straně o představě představující a na druhé straně o představě představované.

13- Pokud jde o text z Platónova Faidra, je zřejmé, že onen krásný chlapec je představou ve smyslu představy představované, tedy že je tím, co je představováno. Co o tomto představovaném chlapci víme? Víme o něm například to, že je velice krásný. Můžeme snad říci, že velice krásná je také představa chlapce ve smyslu představy představující? Snad by to bylo možné, ale jistě nikoli v tom smyslu, že představa ošklivého chlapce by nutně musela být ošklivá.

14- Ještě zřejmější to je u druhé vlastnosti onoho chlapce. Víme totiž, že to je chlapec a nikoli dívka. Chlapec je tedy nepochybně mužského pohlaví. Mluvit však o tom, že představa ve smyslu představy představující je mužského pohlaví či mužského rodu, by bylo naprosto nesmyslné.

15- Vraťme se k Heideggerovi, od něhož jsme vyšli. Když argumentuje tím, že mezi výpovědí o minci a mezi mincí není žádné shody, protože mince je kulatá, ale výpověď o minci nemá žádný tvar v prostoru; že mince je kovová, ale výpověď o ní že není vůbec z nějaké látky; že za minci si můžeme něco koupit, ale výpověď o minci že není žádným platidlem, dopouští se nepřesnosti a konfuze právě tím, že nerozlišuje mezi představou představující (což je výpověď) a mezi představou představovanou (což je mince).

16- Je tu však ještě druhá konfuze, mnohem významnější, způsobená záměnou či dokonce identifikací dvojí mince, totiž představované a skutečné. Chápeme totiž docela přesně, že je rozdíl mezi dvěma různými mincemi, např. v roce, kdy byly raženy. Když však mluvíme o rozdílu mezi mincí představovanou a mincí skutečnou, je zřejmé, že také mince představovaná je kulatá a kovová, ale že si za ni nelze nic koupit; zároveň k oné představě mince (jakožto představě představované) si můžeme představit určitý rok ražby, ale také nemusíme. To znamená, že některé vlastnosti představované mince si musíme představit spolu s představou mince, jiné můžeme a nemusíme, a ještě jiné prostě nemůžeme. A tady se nám otvírá problém, který je sice významný, ale který můžeme odložit na později.

17- Rozhodující výsledek našich úvah můžeme formulovat asi takto: Nejdůležitější dvojice, kterou se musíme zabývat, není myšlenka (představa představující) a věc, nýbrž věc představovaná a věc skutečná. A mezi nimi nějaká shoda musí být.

(Příprava na domácí seminář, Praha, 830919-1/ .)

*

--- --- ---